

За стіною сну

Говард Лавкрафт

Переклав Герасимчук Віталій

Мене дуже цікавить питання, чи більшість люди думають коли-небудь про темний світ снів та їх величезну значущість. Звісно, що більшість видінь являється слабким та чудернацьким відображенням нашого звичного буття. Проти виступає Фройд зі своїм дитячим символізмом. Але ще лишається якась неземна та ефірна частина снів, яку не можливо пояснити земними причинами. Ці невиразні розмиті та тривожні образи, що зрідка прориваються в душевну сферу, не менш важливі, ніж фізичне життя. Хоча вони відділені майже непроникним бар'єром.

Грунтуючись на своєму досвіді, я не сумніваюсь в одному, що втрачаючи свідомість людина опиняється в іншому, нематеріальному світі, який значно різниця від буденного. І лише ефемерні та неясні спогади залишаються після таких прогулянок. З цих уривчастих спогадів можливо зробити багато припущень, але нічого можливо довести. Припустимо, що у сні такі поняття як життя, матерія і енергія не являються постійними величинами, що час і простір, в нашому розумінні, не існують. Інколи мені здається, що те ефемерне життя більш реальне, а наша марнотна присутність на земній кулі вторинне явище чи якийсь віртуальний феномен.

Такими думками мій мозок був зайнятий в юності. Над цим я думав і в той зимовий день 1900 року, коли в психіатричну лікарню, де я працював інтерном, доставили чоловіка з нав'язливою ідеєю. Його звали Джон Слейдер, вірніше Слейтер, так було записано в його історії хвороби. Він мав типову зовнішність мешканця Катскільських гір, один з нащадків дивних відразливих примітивних селян-колоністів, що прожили в ізоляції майже три сторіччя на горбастій рівнині. Це викликало їх звиродніння майже до варварського рівня, в якому вони перевершили навіть мешканців міських нетрів. Серед цього дивного народу, котрий на Півдні називають "білим непотребом", не має стійких моральних та етичних норм. Їхня духовне життя стоїть нижче навіть деяких племен індіанців.

Джона Слейтера доставили в наш заклад у супроводі чотирьох поліцаїв, котрі розповіли про його небезпечний характер. Але перша зустріч не давала і натяку на його небезпечні нахили. Він був трохи вище середнього зросту, мав мускулисту статуру. Але враження небезпеки нівелювали вираз цілковитої тупості на обличчі – невеликі водянисті сонні очиці, рідка жовтувата борідка та відкопилена нижня губа. Він не знав свого віку і ніхто з його родичів не міг назвати дату його народження. Головний лікар написав приблизний вік 40 років. Такий висновок був зроблений по записинах на голові та стану зубів.

З офіційних та медичних документів ми дізналися все що змогли про його історію хвороби. Цей чоловік, волоцюга, мисливець та трапер, був завжди дивний для своєї примітивної общини. Він міцно спав всю ніч, а коли прокидався то часто говорив

невідомі речі в химерному стилі, що вселяв страх навіть у серця позбавлених уяви односельчан. Ця мова не відрізнялась від звичної говірки, що використовують в його оточенні, але тон та тембр був такий дивний та дикий, що ніхто не міг слухати його без почуття жаху. Він лякався не менше своєї аудиторії і на протязі години після пробудження забував, що говорив, принаймні забував, що викликало цю мову. Він був напівідіотом, як і більшість з його селища.

З віком його відхилення поступово зростали по силі та частоті. І за місяць, як він потрапив в лікарню, трапилась жахлива трагедія, що призвела до його арешту. В полудень одного дня після пиятки, що тривала з учорашнього вечора, чоловік раптово прокинувся з таким жахливим та нелюдським улюлюканням, що найближчі сусідів прибігли до його халупи, де він проживав зі сім'єю, і була схожа на свинарник.

Вибігши на сніг, він розкинув руки і зробив декілька стрибків, волаючи щось про "велику кімнату з яскравою стелею, стінами та долом і голосною чудернацькою музикою". Двоє чоловік середньої статури намагалися зупинити його. Він боровся з божевільною люттю і почав кричати, що йому потрібно знайти "штуку, що сяє і дрижить і сміється". Нарешті, після недовгої боротьби, він звалив раптовим ударом одного чоловіка та накинувся на іншого, сп'янівши в виду крові, волаючи, що "він стрибне високо та пропалить свій шлях через всі перешкоди".

Вся сім'я та сусіди в паніці повтікали. Коли найсміливіші згодом повернулися, то Слейтер вже втік. На снігу лишилось закривавлене тіло, що ще годину тому було живими чоловіком. Ніхто з односельців не посмів його переслідувати, всі були раді, коли він замерз би від холоду. Але в одного ранку вони почули крики з віддаленої балки і зрозуміли, що він зумів уціліти і його так чи інакше потрібно спіймати. Вони організували озброєну пошукову групу, ціль якої стало знайти й знешкодити божевільного. У нагоді став і шериф.

Третього дня Слейтера було знайдено без свідомості у дуплі дерева. Він був доставлений в найближчу в'язницю, де психіатр з Олбані обстежив його, коли той прийшов до тями. Він розповів просту історію. З його слів, він добряче випив і пішов спати о 5 годині пополудні. Коли він прокинувся, то побачив, що його руки в крові, а біля ніг лежить спотворене тіло сусіда. Нажаханий кривавим видовищем і підозрою, що це його рук справа, він втік у ліс. Окрім цих речей він не міг нічого згадати, не міг дати жодного пояснення своєї ірраціональної поведінки.

Вночі Слейтер спав спокійно. Наступного ранку він прокинувся без ніяких чудернацьких проявів. Лікар Бернард, який спостерігав за пацієнтом, здалося, що в його бляклих блакитних очах дивний блиск, а відвислі губи були міцно стиснуті, немов якесь питання було вирішене раз і назавжди. Але на всі запитання Слейтер відповідав звичною горянською говіркою і повторював все, що говорив напередодні.

На третій ранок трапився перший психічний припадок. Після неспокійного сну він впав в таке буйство, що потрібні були чотири чоловіки для того, щоб одягнути на нього гамівну сорочку. Лікарі уважно прислухалися до його слів, їхня цікавість підігрівалась суперечливими і безладними оповіданнями його родичів та сусідів. Слейтер шаленів 15

хвилин, буркочучи на своєму чудернацькому діалекті про зелені будинки зі світла, океани простору, дивну музику та оповиті туманом гори і долини.

Але найбільше із всього він говорив про дивне палаюче створіння, що сміялось і знущалося з нього. Ця величезна, загадкова істота зробила йому жахливу кривду і вбити її, помстившись, було його нав'язливим бажанням. Він говорив, щоб досягти її цілі йому необхідно пролетіти через бездонну пустку, пропалюючи шлях через всі перепони. Він продовжував у цьому ключі, аж раптом приступ безуму пройшов. Полум'я божевільня згасло в очах і він мляво поцікавився у оточуючих навіщо його зв'язали. Лікар Бернар розв'язав шкіряні паски і залишив його вільним до вечора. Потім він переконав Слейтера вдіти гамівну сорочку для його власної безпеки. Чоловік і сам почав усвідомлювати, що говорить інколи дивні речі, хоча й не міг пояснити причини.

На протязі 2 тижнів приступи весь час повторювалися, але лікарі дізналися не набагато. Вони довго обговорювали джерело Слейтерових видінь. Він ніколи не читав і не писав і навіть ніколи не чув якусь легенду чи казку. Причина його яскравих видінь була геть незрозуміла. Те, що причина видінь не може походити від якоїсь легенди, свідчила й проста, бідна мова нещасного божевільного.

Він шаленів від того, що не міг зрозуміти і пояснити речі, котрі переживав. Він не міг до ладу вкласти свої видива в розумну розповідь. Вчені мужі скоро дійшли до висновку, що патологічні сні стали основою психічного розладу; яскраві видива час від часу домінували в свідомості цього примітивного чоловіка. Слейтер формально був визнаний вбивцею, признаний психічно хворим і переведений у заклад, де я працював на своїй скромній посаді.

Як я вже говорив, я постійно роздумував над причиною сновидінь і ви можете уявити рішучість та енергію з якою я почав вивчати цей випадок. Здається до мене він відносився з долею симпатії, зважаючи на мій неприхований інтерес та ввічливі, ненав'язливі опитування. Ні, він не впізнавав мене під час приступів-видінь, коли я уважно дослухався до його хаотичних космічних описів. Але він залюбки спілкувався зі мною в тихі години, коли сидів біля загартованого вікна, плетучи кошики з вербової лози, тужачи за горами і свободою, якими він ніколи не зможе насолодитися. Родичі ніколи його не провідували, ймовірно вони вже й забули про нього. Такі вони традиції горян.

Поступово я почав відчувати нездолану цікавість до божевільних та фантастичних видінь Джо Слейтера. Як мозок чоловіка на нижчому інтелектуальному та духовному рівні розвитку міг вмістити яскраві титанічні видіння, хоча й описані на варварському примітивному жаргоні? Я часто запитував себе, чи могли б бути причиною видив в убогій уяві дегенерата Катскільських гір іскра геніальності? Як може убогим з лісових хащ оволодіти ідея про блискуче осяяне царство? Все більше і більше я схилявся до думки, що основа хвороби цієї жалюгідної істоти знаходилась в іншому місці, за межею мого розуміння і за межею розуміння більш досвідчених і з меншою уявою моїх колег.

І все ж я не міг нічого витягти зрозумілого із цього божевільного. З всіх його видив я

склав таку загальну картину. У своїх видивах-снах Слейтер мандрував чи плив через чудові та дивні долини, луки, сади, міста та палаци, створенні зі світла. Всі ці чудеса знаходилися в незнаному місці, а сам він був не примітивним трапером, а важливою, шанованою гоноровитою істотою, що мав лише одного смертельного ворога. Вороже створіння видавалось було видиме, але мало нелюдську подобу, по крайній мірі Слейтер ніколи не згадував про нього як про людину. Це створіння зробило щось Слейтеру і той з маніакальною пристрасстю намагався помститися.

З всього, що наговорив Слейтер я зрозумів, що він та сяюче створіння були на рівних. У видивах людина сама перетворювалася на сяюче створіння такої ж раси, що і його ворог. Таке враження складалось від частого згадування польотів через простір та спалення всього що заважало його руху. Все це описувалось сільською говіркою, що не могла правильно передати видива. Мені здалося, що взагалі людська мова була не пристосована до опису цих сновид. Духовна субстанція, що посилилась у цьому жалюгідному тілі, розпачливо намагалась на простій і примітивній мові розповісти про речі, які не можливо описати. Чи могла вона досягти успіху? І навіть якби я, стикнувшись з інтелектуальною еманацією, як пояснив би цю таємницю. Що я міг би розповісти старшим лікарям середнього віку з цинічними поглядами на життя, що сприймали в штики всі нові ідеї? Головний лікар вже й так попередив мене з наставницькими нотами в голосі про те, що я багато працюю і що моєму мозку потрібно перепочити.

Довгий час я був переконаний, що людські думки — це рух молекул та атомів, який може генерувати електромагнітні хвилі. Радіація може ж генерувати світло, тепло та електрику. Отже можливо створити прилад для телепатії чи ментальної комунікації. Коли я вчився в коледжі, то побудував громіздкий апарат для передачі думок, що був схожий на бездротовий телеграф, який використовували при ранньому радіомовленні. Я тестував його з одним студентом, але не досяг ніякого результату. Скоро я зневірився в цій ідеї та закинув експерименти.

Палко бажаючи проникнути у видива Джона Слейтера, я знову змайстрував примітивний апарат і змарнував декілька днів на його налаштування. Коли все було завершено я, не втрачаючи часу, почав експеримент. Після кожного вибуху жорстокості Слейтера я прикладав датчик до лоба хворого та приймач до свого. Я намагався вловити гіпотетичні хвилі інтелектуальної енергії. Я мав слабке уявлення як зможуть передатися думки та видива; який відклик збудять в моєму мозку, але я відчував, що зможу їх прийняти і усвідомити. Таким чином я продовжував свої експерименти, нікого про їх не інформуючи.

Це трапилося 21 лютого 1901 року. Згадуючи минуле та дивні події, що відбулися зі мною, я думаю про головного лікаря Фентона. Можливо він був не далеко від істини, коли списав все на мою бурхливу уяву. Коли я розповідав про мою пригоду, він з терплячим та доброзичливим виглядом прослухав мою розповідь, але відразу по її закінченні дав мені заспокійливе і відправив у відпустку з наступної неділі.

Тієї рокової ночі я був збентежений та стурбований, оскільки попри кваліфіковану

медичну допомогу, Джо Слейтер помирав. Можлива причина була в гірській свободі, яку він втратив; чи безлад в голові дійшов до такої межі, що почав руйнувати фізичне тіло. В усякому випадку життя в ньому лише жевріло. Його свідомість перебував у сутінковому стані, а з присмерком він заснув тривожним сном.

Я не одягнув на нього гамівну сорочку, що робили щоночі. Я бачив, що він занадто слабкий, щоб бути небезпечним. І навіть якщо він прокинеться в приступі божевілля, то ми зможемо легко його вгамувати.

Я розташував на його і своїй голові навушники "космічного радіо" з надією вловити перше і останнє послання із світу мрій за час, що залишилися Слейтеру. В палаті знаходився санітар. Він не розумів для чого цей апарат і гадав, що це не його справа. Через годину я помітив, що санітар заснув і не став його турбувати. Я і сам почав дрімати під ритмічне дихання вмираючої та здорової людини.

Звуки прекрасної мелодії розбудили мене. Музичні гамми, вібрації та гармонічні мелодії долинали з мого апарату, а перед очима вибухнуло ультра яскраве видовище. Стіни, колони і будови з живого полум'я постали навкруги. Здавалось я пливу у куполоподібному просторі з божественної краси.

Оберт калейдоскопа і пишноту палацу змінили вид широких рівнин, чарівних долин, високих гір з привітними гротами. Весь пейзаж, що стояв перед моїми захопленими очима, здавалось був створений з якоїсь яскравої пластичної субстанції, котра здавалась більш духовною ніж матеріальною.

Вгледівшись, я зрозумів, що мій власний мозок слугує причиною тих метаморфоз. Деталі кожного пейзажу з'являлися лише тоді, коли я хотів його побачити ближче. Серед цього райського царства я не відчував себе незнайомцем, кожний вид та звук був знайомий. Здавалось все існувало вічність до мене і буде існувати вічність опісля.

Потім до мене наблизилась сяюча аура брата по світлу і ми почали розмову душа в душу. Наша розмова була без слів і зводилася до телепатичного обміну думками. Наближалась година тріумфу після втечі з деградуючого рабства, що тривала цілу вічність. Тривали останні приготування для того щоб витиснути ворога в далеку область ефіру. Що може бути ліпше за карбованої космічної помсти, котра змусить здвигнути ці сфери?

Ми плавали в ефірі деякий час, аж поки я помітив невеликі іскри, а предмети навколо почали втрачати фарби. Видавалось так немов якась сила кличе мене на землю, куди я найменше хотів повертатися. Споріднений дух також відчув зміни, він припинив обмін думками і почав поступово зникати, але більш повільно, ніж інші об'єкти. З нашого обміну думками я знав, що ми із моїм братом по світлу повертаємося до в'язниці, хоча і останній раз. Скоро планета покине зону ночі і менше ніж за годину мій приятель буде цілковито вільним і буду переслідувати нашого гнобителя по Чумацькому шляху, мимо зірок аж до кордонів безкінечності.

Потім удар, що поглинув вицвівші грандіозні пейзажі, і я почав прокидатися у своєму кріслі. Я побачив, як вмираючий почав рухатись. Джо Слейтер прокидався, хоча

ймовірно в останній раз. Я пильніше вдивився в його обличчя. На щоках були яскраві кольорові плями. Губи були неприродно міцно стиснуті – прояв сильного духу, куди міцнішого, ніж Слейтера. Всі м'язи обличчя напружилися, його голова з закритими очима повернулася.

Я не став бути будити санітара і почав поправляти причандалля мого телепатичного "радіо", намагаючись вловити ще якесь послання від марення хворого. Аж раптом голова рвучко повернулася в мій бік, очі відкрилися. І те що я в них побачив заставило мене скам'яніти. Очі чоловіка на наймення Джо Слейтер, виродженця з Катскільських гір, світилися неземною блакиттю, здавалось я потопав в їх глибині. Ні маніяк, ні дегенерат не могли мати такий погляд, без сумніву це був погляд вищої розумної істоти.

Під цим поглядом я усвідомив, що на мій мозок щось інтенсивно впливає. Я закрив очі, сконцентруючи свої думки і був нагороджений довгоочікуваним мисленим посланням. Кожна думка швидко формувалася в моєму мозку. Хоча я не сказати яка мова використовувалася, але завдяки концентрації та душевному підйому мені здалося, що звертаються на звичайній англійській.

— Джо Слейтер мертвий.

До мене долинув замогильний голос через стіну сну. Я відкрив очі та намагався знайти жах в погляді хворого. Але його погляд був холодний і спокійний, наповнений вищим інтелектом.

— Йому краще бути мертвим, бо він не зміг винести тягар космічного інтелекту. Його грубе тіло не бачило різниці між ефірним та земним життям. Він був більше твариною, ніж людиною і через його недосконалість ви змогли викрити мене, хоча ефірні та земні душі не повинні ніколи зустрічатися. Він був моєю в'язницею та катом 42 земних роки.

— Моя форма буття схожа на ваші сновидіння. Я ваш брат по світлу, котрий мандрує з вами по чарівних долинах. Мені не дозволено розповідати вашій земній сутності про реальний стан речей, але ми являємося провідниками безмежних космічних просторів та мандруємо через віки. Я можу мандрувати по древньому Єгипті чи опинитися в жорстокій імперії Чингізхана, котра виникне за 3 тисячі років по тому. Ви і я можемо мандрувати в світи, що обертаються навколо червоного Арктура, і вселитися в тіла комах-філософів, які мешкають на четвертому місяці Юпітера. Як мало Земля знає про життя та буття! Як мало потрібно знати, що бути спокійним!

— Про свого ворога я не можу нічого сказати. Ви на землі можете відчувати його віддалену присутність. Не знаючи про його темну сутність, ви назвали мигаючий маяк Алгол на зоряному небі, зірка-демон. Зустрітися та перемогти ворога я намагався на протязі тисячоліть, таячись у різних подобах. Сьогодні я постану як невблаганна Немезіда та велична помста здійсниться. Спостерігай за мною на небі, біля Демон зірки.

— Я не можу говорити більше — тіло Слейтера холодніє, м'язи кам'яніють, а недорозвинутий мозок перестає відповідати ефірним вібраціям. Ти був лише одним товаришем на цій планеті, що зумів розгледіти мене в цьому гидкому тілі, яке лежить на кушетці. Ми зустрінемося знову, можливо в сяючому тумані сузір'я Оріона, чи на похмурому плато доісторичної Азії, чи в якійсь іншій фізичній формі, коли про існування Землі давно забудуть.

Після цього потік думок раптом перервався, блакитні очі почали скляніти. В ступорі я підійшов до кушетки та помацав його зап'ястя. Воно було холодне, здерев'яніле і без жодних ознак пульсу. Впалі щоки зблідли, тонкі губи розкрилися, відкриваючи гнилі зуби виродження Слейтера. Я затремтів, накинув ковдру на обличчя та розбудив санітара. Потім залишив палату та пішов у свою кімнату. Я ліг і за мить провалився у безпам'ятний сон.

Який кінець історії? Яка ще наукова доповідь може похизуватися таким захопливим сюжетом? Я лише виклав факти і дозволяю вам самим робити висновок. Як я вже згадував, мій керівник, старина Фентон заперечує всі події, що трапилися зі мною. Він наполягає, що я був нервово виснажений і гостро потребував довгої відпустки, яку мені одразу надали. Він клянеться своєю професіональною честю, що Джон Слейтер страждав на паранюю, яка мала за основу чарівні історії та казки, що поширені навіть в таких примітивних суспільствах. Він наводив безліч переконливих фактів, але я не можу забути те, що я побачив на зірковому небі після смерті Слейтера. Але щоб читач не думав про мене як упередженого свідка, незалежний глядач повинен поставити крапку у цій історії.

Я процитую замітку про зірку із сузір'я Нового Персея з астрономічного журналу. Професор Гаррет Сервіс пише: "22 лютого 1901 року професором Андерсоном з Единбурга було відкрито прекрасну нову зірку недалеко від Алгола. До цього жодного сліду зірки не було помічено в цій області. На протязі 24 годин незнайомка була така яскрава, як Капелла. Але за тиждень, другий вона помітно потьмяніла, а через декілька місяців її ледве можна було розгледіти неозброєним оком".